

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ОСВІТНЬО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

— ПРАКТИЧЕСКАЯ ПСИХОЛОГИЯ И СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА —
— APPLIED PSYCHOLOGY AND SOCIAL WORK —

№2'2013

*Продовжується передплата на 2013 рік!
Наш передплатний індекс 74046*

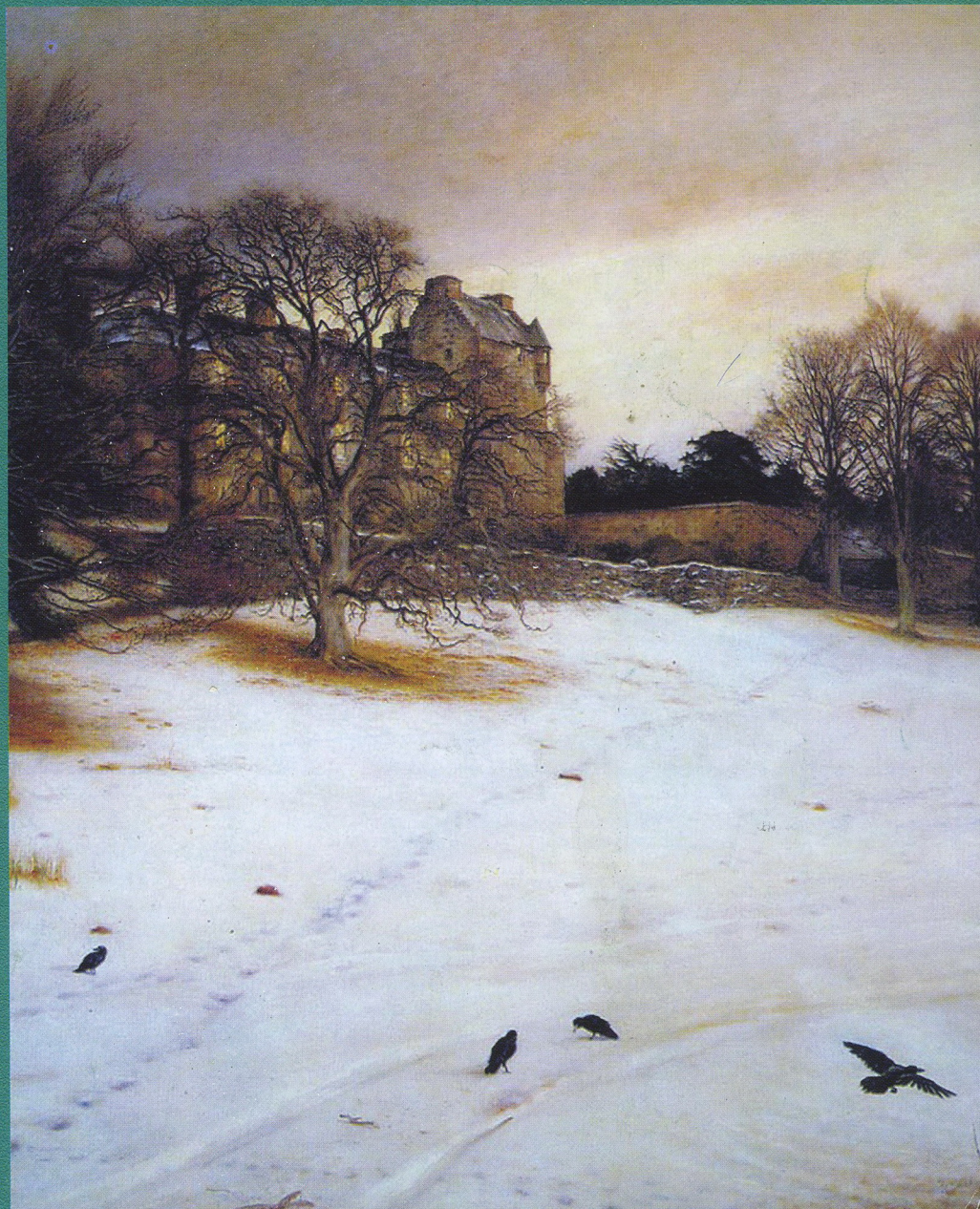
**ЧИТАЙТЕ
У НОМЕРІ:**

Фасилітація
особистісного
зростання

Розвиток сприйняття
у школярів

Театральні заняття
для дітей 5-9 років

Опитувальник
особистісної автономії

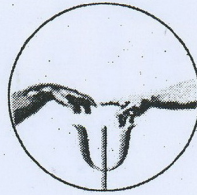

УДК 159.9+364] (05)

Журнал «Практична психологія та соціальна робота»

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Науково-практичний та освітньо-методичний журнал

№ 2 (167) 2013

ЗМІСТ

Свідоцтво про реєстрацію:

Серія КВ № 12489-1373 ПР від 19.04.2007 р.

ЗАСНОВНИКИ: компанія «СОЦИС-ПРЕС»,
Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України**СПІВЗАСНОВНИКИ:** Академія педагогічних наук України за
участю Міністерства освіти та науки України і Товариства
психологів України

Індекс видання — 74046

Періодичність — 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових видань
БАК України, в яких можуть публікуватись
основні результати дисертаційних робіт.

Матеріали журналу рекомендовані до друку Вченою радою
Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України

Редакція Редакційна рада:

С. Д. Максименко — голова редакційної ради

Г. О. Балл	М. П. Лукашевич
Л. Ф. Бурлачук	В. М. Синьов
В. П. Казьмиренко	Н. В. Чепелева
О. В. Киричук	Т. С. Яценко

Головний редактор — О. В. Губенко

Редакційна колегія:

В. В. Андрієвська	Л. О. Кремень
В. М. Бебик	Г. М. Лактіонова
О. В. Беца	Г. В. Ложкін
В. С. Болгаріна	Н. Ю. Максимова
С. І. Болтівець	Ю. Б. Максименко
О. Ф. Бондаренко	В. М. Оржеховська
М. Й. Боришевський	Л. П. Осьмак
О. В. Винославська	В. Г. Панок
О. А. Донченко	В. А. Поліщук
Є. В. Заїка	В. В. Рубцов
І. Д. Зверева	М. М. Слюсаревський
В. Ф. Колошин	О. В. Сухомлинська
Л. М. Карамушка	С. В. Толстоухова
З. Г. Кісарчук	

Номер підготували:

Головний редактор — О. В. Губенко
Науковий редактор — Т. В. Циганчук
Літературний редактор-коректор — Т. В. Скиба
Комп'ютерна верстка — М. В. Желтоножська
Набір — К. В. Марченко

У художньому оформленні 1-ої сторінки використано репродукцію
картини John Everett Millais

Адреса редакції:

Для листування
01001, Київ-1, а/с 117, Компанія «СОЦИС-ПРЕС»
(для редакції журналу: «Практична психологія
та соціальна робота»)

Для відвідувачів

Адреса: вул. Княжий затон, 11, кв. 71, ст. м «Позняки»
тел.: (044) 572-55-56;
E-mail: social@freenet.com.ua

© «Практична психологія та соціальна робота», 2013

Психологія особистості

Андреев О. С. Фасилітація особистісного
зростання 1

Ці «важкі діти»

Сіткар В. І. Соціогенез пустощів
як форма субкультури дітей 13

До картотеки практичного психолога та соціального працівника

Березіна Т. Н. Розвиток сприйняття 17

Колошина Т. Ю., Трусь О. О. Використання
казки у бізнес-тренінгу 21

Лаптева Г. В. Ігри для розвитку емоцій і творчих
здібностей. Театральні заняття
для дітей 5-9 років 30

Гайворонюк Н. О. Організація ефективної роботи
з підлітками і дітьми-сиротами з формування
та усвідомлення сімейних цінностей 42

Корчікова І. В. Адаптація і стандартизація
опитувальника особистісної автономії
для підлітків і юнаків 47

Школа практичного психолога та соціального працівника

Ніконова О. Ю. Програма соціально-
психологічного тренінгу зі зниження
співзалежності (Закінчення) 53

Проблеми психотерапії

Корольок Т. І. Проблема використання
вітчизняних психотехнік у консультативній
і психотерапевтичній роботі 57

Климчук В. О. Сучасне психологічне
консультування та психотерапія:
дискурс соціального конструкціонізму 63

Волков Е. Н. Консультування як навчання,
або Про недовченості консультантів 69

Наука — освіті

Назар М. М. Проблеми формування
віртуального освітнього простору 75

ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ ЗІ ЗНИЖЕННЯ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ¹

Ніконова О. Ю.,

старший викладач кафедри психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Тренер може ставити уточнювальні запитання. Якщо учасник розповідає про якісь постійні почуття чи відчуття, то їх також можна персоналізувати за допомогою інших учасників заняття. Серед таких відчуттів може бути «Висока стіна» між розповідачем і залежним, Відчай, який керує рішеннями, Розум, який намагається впоратися з почуттями, тощо.

Після заняття обговорюються результати для самого оповідача, відчуття акторів, враження глядачів.

За достатньої відкритості учасників цей сеанс психодрами може викликати катарсичні переживання як протагоніста, так і акторів. Це можливе тоді, коли актори грають не тільки реальних людей, але й почуття. Можливість протагоніста поговорити з почуттями є, за нашим досвідом, найціннішим його переживанням. Для акторів відігравання ролей внутрішніх станів є також проєкцією, бо вибір ролей добровільний, максимізація одного з почуттів також може викликати катарсичні переживання в учасника.

3. Гендерна ідентичність та гендерні ролі (4 заняття).

3.1. Прояви гендерних характеристик у житті, усвідомлення їх значущості.

Мета: з'ясувати позитивні та негативні сторони типових гендерних якостей.

Завдання:

- усвідомити та виокремити гендерні якості;
- відреагування своєї мужності/жіночості;
- формування уявлень про значущість гендерних якостей у житті.

Хід заняття. На початку заняття обговорюються результати попередніх занять з позицій мужності/жіночності. Основна тема «Якщо я була (був) ідеальною жінкою (чоловіком), то...». Після обговорення заняття присвячується грі «Магазин властивостей» (додаток Б). Психологічний механізм цієї вправи ґрунтується на зворотному зв'язку, який вимірюється умовними ігровими грошима. Кожна якість має свою ціну, є цінні й непотрібні, приховані якості і такі якості, що приваблюють або яких намагаються позбутися. Під час гри учасники пізнають ціну того, якими вони хочуть бути. Зазначимо, що ця гра має яскравий гендерний аспект, тому купівля-продаж якостей — це насамперед конструювання вираженого образу чоловіка та жінки, який ґрунтується на конкуренції саме якостей, а не безпосередньо чоловіків та жінок. Результат кожного учасника — набути ними якості. У результаті серед учасників можна виявити маскулітних жінок і фемінітних чоловіків, осіб з 1-3 дуже цінними якостями, з великою кількістю недорогих якостей. Усі ці випадки потребують особливої уваги та обговорення, бо процес створення цього образу зазвичай повторює життєві рішення бути якимось. У підсумку потрібно обговорити образ ідеальної жінки та ідеального чоловіка і те, хто прагнув до цих образів, а хто сторонилося їх.

3.2. Критичний розгляд проявів фемінітності та маскулітності у житті.

Мета: виявити портрети «справжньої жінки» та «справжнього чоловіка».

Завдання:

- зіставити ідеальний та реальний образи чоловіка та жінки;
- означити позитивні та негативні якості обох гендерних ролей;
- гендерна самопрезентація учасників.

Хід заняття. Потрібно обговорити результати попереднього заняття і зробити висновки щодо якостей, котрі найбільш цінуються у житті. Учасникам пропонується критично розглянути образи «справжньої жінки» та «справжнього чоловіка». Для цього проводиться рольова гра «Суд» (додаток Б). Мета цієї гри — критичне переосмислення ідеальних образів чоловіка та жінки. Під час гри є ризик того, що у сторін закінчатся аргументи. Ведучий має передбачити це і, як «секретар суду», попередити учасників, що час засідання закінчується. З урахуванням результатів попереднього заняття, деякі учасники можуть відчувати сильні суперечності, бо раніше ідеальний образ конструювався, а тепер — критикується. Можуть виникнути сумніви в доцільності цієї процедури, які, за нашим досвідом, пов'язані з недоторканістю цих образів в уявленні учасників. Щоб запобігти цьому, треба звернутися до самого процесу суду, акцентувати увагу на позиціях обвинувачувача та захисника. Якщо ці ролі взагалі функціонують, то образи справжнього чоловіка й жінки не є такими вже й недоторканими. З іншого боку, потрібно також відстежувати й деструктивне ставлення до цих ролей, яке може бути виражене як сумніви в необхідності цих ролей взагалі.

3.3. Усвідомлення власної гендерної ідентичності в контексті життя із залежним.

Мета: навчитися протистояти гендерним маніпуляціям у стосунках із залежним.

Завдання:

- розпізнавання провокативних ситуацій у спілкуванні із залежним;
- усвідомлення факторів, що порушують гендерну ідентичність;
- формування нових настанов стосовно залежного.

Хід заняття. Учасникам послідовно пропонується дві теми для обговорення: «Ти жінка і ти повинна...», «Ти чоловік і ти повинен...». Обговорюються типові ситуації, коли такі думки виникають в учасників або коли хтось так говорить, наслідки цих ситуацій. Що з цих «повинен...» виконується, але не приймається на рівні почуттів, що не виконується, але здається корисним.

Далі заняття спрямоване на формування таких настанов, які не порушували б ідентичність особистості і водночас не приводили до виникнення маніпуляцій у драматичному трикутнику. Заняття повністю про-

¹ Закінчення. Початок у журналі «Практична психологія та соціальна робота», № 1, 2013 р.

водиться у формі дискусії, у процесі якої учасники підбивають підсумки попередніх занять, формують індивідуальні висновки.

Це заняття є підсумковим до блоку корекції гендерних ролей. Учасники пройшли етапи формування ідеалу, критичного переосмислення, а на цьому занятті синтезуються такі маскуліні та фемініні образи, які б відповідали своєму змісту, але не виявляли слабкостей, властивих ідеалу. Зокрема потрібно знайти конструктивний образ жінки взагалі, Жінки-Матері, Жінки-Дорослого та Жінки-Дитини, те саме й для чоловічого образу. Це рефлексивне заняття з елементами дискусії. З урахуванням знань про ролі у співзалежній родині, ролі з драматичного трикутника та гендерні ролі більшість учасників, за нашими спостереженнями, успішно формують такі образи. Але є й винятки: це насамперед жінки, які тримаються за роль матері-героїні, і від цієї ролі залежать не тільки їх сімейні стосунки, а й авторитет серед знайомих. Дуже яскраві прояви такої ролі потребують індивідуального консультування.

3.4. Обговорення та вироблення нових правил поведінки в сім'ї із залежним, відпрацювання їх ефективності у психодраматичній взаємодії. Рефлексія тренінгу в цілому, висновки.

Мета: поява рішення реалізувати конструктивну форму взаємодії із залежним.

Завдання:

- підсумок тренінгу;
- складання переліку правил стосунків у родині із залежним;
- перевірка ефективності нових правил у драматичній грі.

Хід заняття. Пропонується скласти перелік нових правил поведінки в родині, враховуючи при цьому досвід опанування своїх почуттів, знання ролей за співзалежних стосунків, усвідомлюючи свою гендерну роль. Для цього потрібно підвести підсумки попередніх етапів тренінгу. Коли перелік правил складено, пропонується зіграти дію за участі залежного та його родини з урахуванням цих правил. Ролі та актори обирають самі учасники. Альтернативні варіанти дії, якщо вони виникають, також можна реалізувати.

Наприкінці заняття учасники мають можливість висловити свою думку про набутий досвід, користність занять, про те, що вони змогли і чого не змогли реалізувати в житті.

Заняття спрямоване на закріплення нового способу мислення та нової поведінки стосовно залежного. Правила та їх відпрацювання — це поведінковий рівень, підґрунтя якого закладене на першому блоці тренінгу у вигляді самоконтролю та усвідомлення почуттів, на другому — як усвідомлення та контроль рольової поведінки, на третьому — як природна відповідність гендерної ідентичності та статі. Нами було помічено оптимістичні настрої у більшості учасників, зокрема завдяки обізнаності. Одним із найважливіших етапів тренінгу вони називали другий етап, присвячений драматичному трикутнику та ролям у співзалежній сім'ї. Саме цей етап дає найбільш дієві моделі конструктивного спілкування із залежним. Типова думка учасників наприкінці тренінгу полягає в тому, що потрібно змінювати тактику поведінки у родині, переосмислювати свої почуття. Також учасники відзначали, що почуття «справжньої жінки» чи «справжнього чоловіка» все ж такі є корисними, але вони можуть бути не більш, ніж ресурсними станами, в житті потрібно виявляти гнучкість і виваженість. Серед чоловіків була виявлена така думка: «Треба бути справжнім чоловіком, щоб

дозволяти собі проявляти жіночі якості». Серед жінок подібні думки не спостерігалися, вони більш схильні до аналізу взаємин та ролей.

У результаті проведення тренінгової соціально-психологічної програми відбувається значне зниження показників співзалежності як у чоловіків, так у жінок. У чоловіків знижується вірогідність інтеракції у ролі Жертви, а в жінок — і в ролі Жертви, і в ролі Рятівника. У жінок знижується вірогідність его-стану Дитини-Пристосованця та посилюються вірогідність Родителя-Контролера. У жінок за результатами тренінгу відбуваються більш масштабні зміни в рольовій взаємодії. У жінок є ресурсний фактор самоконтролю, який виявляється у зменшенні необхідності адаптуватися до негативних ситуацій (Дитина-Пристосованець) та прагненні встановити свої правила (Родитель-Контролер). Завдяки виходу з ролі Жертви у чоловіків знижується рольова глибина, яка притаманна цій ролі. У жінок завдяки виходу із драматичного трикутника посилюється рольова гнучкість, що вказує на потенціал формування нових ролей у родині.

У чоловіків та жінок знижується почуття провини та образи, підозрілість, дратівливість. У чоловіків знижується лише показник репресивності, у жінок зменшуються всі прояви емоційної нестійкості, збільшується показник експресивності поведінки.

Згідно з теоретичною моделлю зміни гендерної ідентичності співзалежної особистості, метою тренінгу була не зміна гендерної ідентичності, а робота з переосмислення гендерних ознак на рівні як ролей, так і гендерної ідентичності. Таким чином, послідовна робота з емоційними станами, ролями та гендерною ідентичністю завдяки розв'язанню суперечності у необхідності бути одночасно фемінінними та маскулінінними на неконструктивному рівні сприяє значущому зниженню співзалежності, в основі якої, за нашим дослідженням, перебуває дисонанс у гендерній ідентичності, спричинений неефективною рольовою взаємодією і супроводжується негативними емоційними станами.

З огляду на отримані результати ми констатуємо, що запропонована як одна з дієвих тактик соціально-психологічної допомоги співзалежним особистостям у центрах реабілітації, центрах соціальних служб, наркологічних диспансерах та інших лікувальних та освітніх закладах, які надають послуги даній категорії населення.

Додаток А

Принципи тренінгової роботи

1. **Принцип довільності** — члени групи довільно, без примусу стають учасниками тренінгу і через це беруть на себе певні зобов'язання.

2. **Принцип «тут і тепер»**. Спілкування в тренінгу має будуватися навколо актуальних для групи проблем, а не уявних образів, тез, подій, що траплялися з відсутніми людьми тощо.

3. **Принцип персоніфікації висловлювань**. Кожний учасник повинен висловлюватися від власного імені, відмовитися від безособових мовленнєвих форм, які приховують власну позицію.

4. **Принцип активності в тренінгу** — основна норма поведінки в тренінгу, постійне залучення кожного з учасників у групову взаємодію, обговорення. Під час тренінгу учасники перебувають в умовах, за яких у безпечній і довірливій атмосфері мають можливість переосмислити типові для них способи поведінки і набути необхідних навичок ефективної взаємодії.

5. **Принцип рівності в спілкуванні**. Учасники тренінгу мають рівні права й обов'язки, займають рівні психо-

логічні позиції. Прийомом, що дає змогу полегшити перехід на такий рівень спілкування, є форма спілкування на «ти» між учасниками групи, що психологічно порівнює їх між собою.

Додаток Б

Вправи до тренінгу

«Планета почуттів» [10]. Мета вправи — інформування про структуру емоційних переживань. Різні типи переживань малюються і розглядаються як 4 континенти: відчуття, драйви, емоції та почуття. Учасники називають переживання, тренер вписує їх в один з континентів. Надалі — обговорення їх різниці та домінуючих почуттів.

«Будинок почуттів» (20 хв). Зміст цієї вправи полягає у побудові будинку з почуттів, починаючи з фундаменту. Далі будуються стіни (захист від оточення), шибки (через що дивитися на світ), двері (через що випустити людей до будинку), розмежовуються кімнати (типові стани), облаштовується підвал (місце сховища запасів). Група поділяється на 3 мікрогрупи, кожна з яких прописує на папері почуття, які вони використовують для своєї будівлі. Кожна мікрогрупа презентує свій будинок. Обговорюється, чому ми розуміємо, як побудувати гарний «будинок почуттів», але в житті все відбувається інакше. Тренер висловлює припущення, що було б з цим будинком, якби він був побудований не в ідеалі, а на основі реальних почуттів.

«Яблуко». За бажанням обирається учасник групи, який хоче відчувати роль залежного. Решта учасників тренінгу утворюють навколо нього коло. Кожен учасник з кола отримує опис однієї з ролей: Рятівника, Жертви або Агресора (ролі роздаються випадково).

Інструкція учасникам. Спробуйте відчувати себе в цій ролі. Перебуваючи в ній, по черзі пропонуйте залежній людині, що сидить у колі, взяти яблуко. Ваше завдання — щоб людина взяла яблуко.

Інструкція «залежному», що перебуває в центрі кола: Ваше завдання — реагувати природно для себе. Ви можете брати яблуко або відмовитися це робити. Спробуйте відчувати ту позицію, з якої Вам пропонується це яблуко, відчувати ставлення до Вас.

У цій вправі яблуко символізує допомогу, однак, пропонуючи її з позиції Рятівника, Жертви або Агресора, учасники включаються в маніпулятивну взаємодію на основі трикутника Карпмана. Далі яблуко передається по колу. Перший етап вправи закінчується, коли всі учасники спробували запропонувати яблуко. Після цього обговорюються ролі. Запитання для обговорення учасниками:

- Чи комфортно Ви відчували себе у Вашій ролі?
- Кому було важко, а кому легко грати роль?
- У чому полягали труднощі?

Запитання «залежному»:

- Які Ваші почуття після виконання вправи? Опишіть їх.
- У кого виникло бажання взяти яблуко, хто був переконливішим?

Другий етап подібний до першого, але ролі учасники вибирають не випадково, а за принципом найбільш некомфортної ролі для кожного учасника. Обговорення повторюється, аналізується опір до ролі.

Вправа може повторитися з іншою людиною всередині кола.

«Мотузка» [10]. Група поділяється на пари, кожна пара отримує м'яку бавовняну мотузку. Партнери кожної пари анонімно отримують різні інструкції. *Інструкція партнеру А:* «Ваш партнер буде прагнути тягнути вас у свій бік. Але Вам туди йти не хочеться. Там нецікаво. Опірайтесь щосили. Переможе той,

хто перетягне». *Інструкція партнеру Б:* «Постарайтеся витягнути партнера з болота, в якому він загруз. Намагайтеся з усіх сил, а то він потоне. Але! За моїм сигналом (я візьмуся за вухо пальцями) відпустіть мотузку. Зрештою, нехай сам вирішує, що йому робити». Після того як «Б» несподівано для «А» відпустить мотузку, «А» переживає мить переляку («мало не впали»).

Попереднє обговорення:

- Що Ви пережили, коли мотузку відпустили?
- Що Ви відчували і думали щодо свого партнера після того, як ледь втрималися на ногах?

Надалі обговорюється тип стосунків, коли двоє пов'язані такою моральною мотузкою опору, і наслідки, коли один із партнерів відпускає цю «мотузку».

«Змусь!» Один з групи за бажанням грає залежного, але об'єкт залежності вибирається реальний, тобто те, що ця реальна людина вимушена за необхідності робити щодня: ходити на роботу, готувати їжу і все, що людина вважає важливим для себе. Інші учасники групи по-своєму пропонують залежному відмовитися від цього, наводять свої аргументи, намагаються переконати, що цього робити не потрібно.

Після висловлювання кожного учасника, обговорюються типові форми впливу, вони класифікуються за ролями із драматичного трикутника. За результатами обговорення робляться спроби моделювати адекватні пропозиції, вислуховується зворотний зв'язок від «залежного».

«Магазин властивостей». Група поділяється на три мікрогрупи за власним бажанням. Дві із мікрогруп — це трійки власників «Чоловічого магазину» та «Жіночого магазину». Інші учасники — покупці. Трійки власників магазинів отримують таке завдання. «Ваші магазини продають людські властивості: один магазин — жіночі, інший — чоловічі. У кожного магазину є вітрина (те, чим привертають увагу, що найдорожче, але це рідко продають) — три властивості, причому вона завжди повинна містити три якості, *прилавок* (на ньому лежить «ходовий» товар) — завжди містить 10 властивостей, *комора* (де зберігаються якості про запас, але навряд чи хтось забажає відразу їх купити) — скільки завгодно, але бажано до 30 якостей. Якщо якостей на прилавку не вистачає, то їх потрібно брати з комори, щоб підтримувати кількість 10 якостей».

Коли магазини сформуються, дати таке завдання: заповнити вітрину, прилавок і комору якостями (жіночими — для жіночого магазину, чоловічими — для чоловічого). Кожна якість повинна мати ціну продажу — від 1 до 10, торгуватися під час купівлі можна. Кожен покупець має по 20 умовних грошей. Куплені якості можна здавати до будь-якого з двох магазинів, але ціна приймання якостей встановлюється під час торгів між продавцем і покупцем, але не більше 10. Продавці можуть пропонувати схожі якості, рекламувати свій товар як на справжньому ринку.

Завдання покупцям: купити собі бажані якості. Коли такі якості вже куплені, можна виходити з гри. Але слід знати, що одна чи дві якості — замало, аби бути повноцінною особистістю.

Завдання продавцям: заробити якомога більше грошей.

Гра закінчується за умови, коли покупці більше не бажають купувати якості, коли в них закінчуються гроші, або коли в одному з магазинів розкуплені всі якості.

Наприкінці заняття аналізують якості, що залишилися в магазинах, найбільш популярні якості, і ті, за які були торги, ті, які здавали до магазинів. Окремо

обговорюється різниця між чоловічим і жіночим магазинами, що було в них спільного, що купили насамперед. Нарешті, кожен декларує свої покупки, презентує свій портрет.

Рольова гра «Суд» [7] імітує судовий процес з обвинувачувачем, адвокатом, суддею і звинувачуваним, але суд відбувається не над конкретною людиною, а над ідеальним образом. Групі пропонується розробити портрет «справжньої жінки» й описати його на аркуші паперу. Потім із групи обирають: прокурора (обвинувачувача), адвоката (захисника), суддю (приймає рішення), свідків — інші учасники групи. Ведучий на себе бере роль секретаря суду. Починає гру прокурор,

який звинувачує «справжню жінку», далі відбувається інтеракція учасників дії, свідки можуть брати слово, щоб довести щось конкретними прикладами.

Наступний «судовий процес» відбувається на цьому самому занятті, але над образом «справжнього чоловіка». Після кожного процесу суддя виголошує обґрунтований вирок на основі показань свідків від усіх сторін.

Після закінчення дії обговорюються почуття учасників, справедливість вироку, ґрунтовність показань свідків. Основне питання, на яке кожен учасник повинен сам собі відповісти: «Чи є слідування ідеалу корисним у моєму житті?». Зазначимо, що ведучий не впливає на ці висновки.

Література

- Бем С. Линзы гендера. Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / С. Бем. — М.: Рос. полит. энцикл., 2004. — 336 с.
- Блатнер А. Ролевая динамика: всеобъемлющая теория психологии / А. Блатнер // Психодрама и современная психотерапия. — 2002. — № 1. — С. 32–39.
- Блатнер А. Теоретические основы психодрамы / А. Блатнер // Психодрама и современная психотерапия. — 2003. — № 4. — С. 4–14.
- Боченська-Щетна Э. Использование психодрамы в подготовке к браку (подготовка к новым ролям) / Э. Боченська-Щетна // Психодрама и современная психотерапия. — 2006. — № 1. — С. 4–11.
- Василец Т. Б. Мужское и женское в структуре личности и в психологической практике // Психодрама и современная психотерапия. — 2006. — № 1. — С. 18–30.
- Василькова Ю. В. Быть мужчиной, быть женщиной: тренинг половой идентичности для подростков. — СПб.: Речь, 2010. — 126 с.
- Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга / И. Вачков. — М.: Изд-во «Ось-89», 1999. — 256 с.
- Горностай П. П. Личность и роль: ролевой подход в социальной психологии личности / П. П. Горностай. — К.: Интерпресс ЛТД, 2007. — 312 с.
- Делеви В. С. Формирование социально-активного совладающего поведения у матерей наркозависимых подростков: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Виктор Семенович Делеви. — М., 2006. — 206 с.
- Емельянова Е. В. Кризис в созависимых отношениях: принципы и алгоритмы консультирования / Е. В. Емельянова. — СПб.: Речь, 2008. — 368 с.
- Зорина Л. М. Созависимость и пути ее преодоления / Л. М. Зорина. — Казань: ЗАО «Новое знание», 2006. — 76 с.
- Клауд Г. Изменения, которые исцеляют / Г. Клауд. — СПб.: Мирт, 2002. — 313 с.
- Кочюнас Р. Психотерапевтические группы: теория и практика / Р. Кочюнас. — М.: Акад. проект, 2000. — 240 с.
- Куница М. Ю. Психологическая помощь созависимой личности из деструктивной семьи: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук: спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / М. Ю. Куница. — Ставрополь, 2006. — 23 с.
- Ліщинська О. А. Культурна психічна залежність особистості: передумови, чинники, механізми / О. А. Ліщинська. — К.: Друковане «Легко інк», 2008. — 266 с.
- Максименко С. Д. Психологія особистості / С. Д. Максименко, К. С. Максименко, М. В. Папуча. — К.: ТОВ «КММ», 2007. — 296 с.
- Макшанов С. Психогимнастика в тренінге / С. Макшанов, Н. Хрящевой. — СПб.: Ін-т тренінга, 1993. — 104 с.
- Морено Зерка Т. Обзор психодраматических техник / Т. Зерка Морено // Психодрама и современная психотерапия. — 2003. — № 2. — С. 4–15.
- Ніконова О. Ю. Гендерна роль та гендерна ідентичність при співзалежності / О. Ю. Ніконова // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. — К., 2010. — Т. XII. — Част. 1. — 696 с. — С. 424–434.
- Ніконова О. Ю. Порівняльна характеристика корелятивів співзалежності у чоловіків і жінок / О. Ю. Ніконова // Вісник Чернігів. нац. пед. ун-ту.; гол. ред. М. О. Носко. — Чернігів: ЧДПУ, 2010. — Т. 2. — Вип. 82. — 320 с. — С. 81–86. — (Серія: Психологічні науки).
- Ніконова О. Ю. Гендерні відмінності при співзалежності / О. Ю. Ніконова // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.]. — К.: Міленіум, 2011. — Вип. 27 (30). — 364 с. — С. 318–328.
- Ніконова О. Ю. Розробка та стандартизація тесту «Драматичний трикутник» / О. Ю. Ніконова // Практична психологія та соціальна робота. — 2011. — № 7. — С. 39–44.
- Психодрама: вдохновение и техника; пер. с англ. / под ред. П. Холмса, М. Карп. — М.: Класс, 1997. — 288 с.
- Психокоррекционная и развивающая работа с детьми: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / И. В. Дубровина, А. Д. Андреева, Е. Е. Данилова, Т. В. Вохмянина. — М.: Академия, 1998. — 160 с.
- Сартан Г. Н. Тренинг самостоятельности у детей / Г. Сартан. — М.: Сфера, 1999. — 128 с.
- Скнар О. М. Гендерний тренінг як метод гармонізації самооцінки жінки / О. М. Скнар, Ю. Д. Гундештайло // Теорія та досвід застосування тренінгових технологій у практичній психології: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 22 лист. 2003 р.; за наук. ред. Л. І. Мороз. — К., 2003. — С. 155–160.
- Терентьева А. В. Особенности развития ребенка в алкогольной семье и возможности реабилитационной работы / А. Терентьева // Семейная психология и

- семейная терапия. — 1998. — №3. — С. 90–95.
28. Фопель К. На пороге взрослой жизни: психологическая работа с подростковыми и юношескими проблемами. Отделение от семьи. Любовь и дружба. Сексуальность: пер. с нем. / К. Фопель. — М.: Генезис, 2008. — 176 с.
29. Эксакусто Т. В. Практикум по групповой психокоррекции: тренинги, упражнения, ролевые игры / Т. В. Эксакусто. — Изд. 2-е. — Ростов н/Д: Феникс, 2008. — 339 с. — (Психол. практикум).
30. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції / Т. С. Яценко. — К.: Либідь, 1996. — 264 с.
31. Bobgan M., Bobgan D. 12 Steps to Destruction: Codependency Recovery Heresies / M. Bobgan, D. Bobgan. — Santa Barbara: EastGate Publishers, 1991. — 260 p.
32. Cermak T. L. Co-Addiction as a Disease / T. L. Cermak // Psychiatric Annals. — 1991. — № 21(5). — P. 266–272.
33. Karpman S. Fairy tales and script drama analysis / S. Karpman // Transactional Analysis Bulletin. — 1968. — № 7 (26). — P. 39–43.
34. Subby R. Codependency: A Paradoxical Dependency / R. Subby, J. Friel // Codependency: An Emerging Issue. — Hollywood; Florida: «Health Communications», 1984. — P. 31.
35. Subby R. Inside the Chemically Dependent Marriage: Denial and Manipulation / R. Subby // Co-Dependency. An Emerging Issue. — Hollywood; FL, 1985. — P. 26.
36. Whitefield C. Z. Codependence: our most common addiction — some physical, Mental, Emotional and spiritual perspectives / C. Z. Whitefield // Alcohol: Treat. Quart. — 1989. — Vol. 6. — №. 1. — P. 19–36.
37. Young E. Coalcoholism as a disease: implications for psychotherapy / E. Young // Psychoactive Drugs. — 1987. — Vol. 19. — № 3. — P. 257–268.

ПРОБЛЕМА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПСИХОТЕХНИК В КОНСУЛЬТАТИВНОЙ И ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКОЙ РАБОТЕ

Королук Т. И.,

*аспирантка кафедры психологии и педагогики
Киевского национального лингвистического
университета*

Анотація. У статті досліджується проблема використання вітчизняних психотехнік у консультативній і психотерапевтичній роботі. Розкривається сутність методу «етичний персоналізм» як вітчизняної традиції в практиці психологічної допомоги.

Аннотация. В статье исследуется проблема использования отечественных психотехник в консультативной и психотерапевтической работе. Раскрывается сущность метода «этический персонализм» как отечественной традиции в практике психологической помощи.

Summary. The article deals with the problem of use of native psychotechnics in the counseling and therapy. The essence of the method of «ethical personalism» as a Russian tradition in the practice of counseling had been disclosed.

Постановка проблеми. Отечественный практикующий психолог ежедневно сталкивается с проблемой выбора определенной психотехнической ориентации. Чаще всего, этот выбор останавливается на зарубежных методах и приемах, заимствованных, прежде всего, из западной практики психологической помощи, в основе которых заложена определенная система социокультурных норм, ценностей, религиозных традиций того социума, в котором она возникла. Следовательно, возникает проблема ис-

пользования богатейших отечественных традиций в практике консультативной и психотерапевтической работы современных практикующих психологов. Как известно, киевская школа психологии имеет свою богатую историю, связанную с именами известных ученых П. П. Блонского, В. В. Зеньковского, И. А. Сикорского, Г. И. Челпанова и др. Глубокие психологические идеи относительно разрешения проблем душевной жизни человека содержатся в творческом наследии профессоров Киевской духовной академии и университета Св. Владимира П. С. Авсенева, С. С. Гогоцкого, И. Г. Михневича, О. М. Новицкого, М. А. Олесницкого, М. М. Троицкого, П. Д. Юркевича, с Киевом связана судьба русских религиозных философов Н. А. Бердяева, С. Н. Булгакова, Г. Г. Шпета, Л. И. Шестова и др.

Цель исследования — проанализировать базовые положения отечественных психотехник в консультативной работе.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоретический анализ научной литературы показывает, что большинство работ современных практикующих отечественных психологов посвящено вопросам применения основных зарубежных психотерапевтических парадигм на отечественной почве: Н. Ф. Калина, Т. С. Яценко (психодинамическая теория), З. Г. Кисарчук, Н. Ф. Шевченко, Т. П. Юрченко (символдрама), М. Е. Жидко, А. С. Кочарян (клиент-центрированная психотерапия), В. И. Кари-